

מכתב על אותו נושא

עורך נכבד,

בגליון הקודם של "דפים לספרות" כתבה לאה גולדברג "על אותו הנושא עצמו". על אותו הנושא עצמו נסבו גם השגותיו של י. עמית. יכופר נא לחתום מעלה. אם יטריד גם הוא את הנושא העייף הזה מן המנוחה, שלא זכה לה (בצדק!) מזה כמה שנים. בחוש נכון הרגישה לאה גולדברג בנימה זו של "שמחה לאיד", שבה שואלים אותה בימים אלה "אנשים רבים יתר על המידה: ובכן, מתי תתחילי לכתוב שירי מלחמה?" – נאה הרגישה, כי שאלה זו, של כלאחר יד, צופנת לפעמים קצת עליצות, ש"הנה היא, סוף-סוף, אותה ההוכחה - - - כי אין שום צורך בה, בשירה, כי החיים אינם זקוקים לה עוד". יתר על כן, ייתכן מאוד, ש"ההוכחה" זו הסתערה לא פעם, בצורות שונות ובמסיבות שונות, על כוחותיה ולבבה של המשוררת עצמה, ובשעה שהיא עודפת אותה אחורנית. בתיקון הקטן והגדול, האומר, בלשונה, כי עכשיו לא החיים הם שאינם זקוקים לה, לשירה, אלא "המות אינו זקוק לה", נדמה לי, כי כאן אין היא רק עונה, אלא גם מגוננת ומתגוננת.

אבל להלן אומרת ל. ג.: "תוצרת זאת (כלומר: שירי מלחמה) יספקו במידה רבה עד מאוד, היא גם תביא רווחים. אני? לא!" – ונראה לי, כי פסוק זה הוא שהביא את תשובתה בסד. הוא צמצם אותה צמצום המכוון את הדברים, מכאן ואילך, לשואלים יותר מאשר לשאלה.

בטוח אני, כי מי שקראה ל.ג. לכלל שירי המלחמה בשם "תוצרת", התכוונה לתוצרת שאינה מן המובחר והטוב. יודעת היא, כי יש גם שירי מלחמה טובים. היא עצמה אומרת "אחד השירים האהובים עליי ביותר הוא שיר מלחמה", ומביאה את "צרצר", שיר געגועים ועצב מאת פייטן סיני קדמון. "זהו השיר – כותבת ל.ג. – "וכך מותר". נכון. כך מותר. כך מותר, כשם שמותר כל דבר-ספרות טוב. אבל, הלא מותר גם אחרת. מדוע משתדלת ל.ג. להוכיח, כי "האיליאדה היא בעיקרה שיר אהבה"? מדוע מרגישה היא, כי "השירה הנעלה של קינת דוד על יונתן – הוא השיר הפאציפיסטי הראשון או אחד הראשונים בעולם?" מדוע כותבת היא בעניין שירת דבורה: "מי זה יאסור עליי להעריך את שירת דבורה הערכה מוסרית מסויימת, כמו שיש לי, למשל, הערכה מוסרית מסויימת על מעשי בנותיו של לוט?" אם כך, הרי עליה להעריך, לפעמים, הערכה מוסרית גם את שירת בודלאר, הקרובה עוד יותר למעשה בנותיו של לוט. והרי בטוח אני, כי ביחס ל"פרחי הרוע" לא יעלה הדבר על דעתה.

האם אין לאה גולדברג מתארת לעצמה שיר-מלחמה שכולו קריאה לקרב, ודווקא לא "פאציפיסטי" ודווקא לא "בעיקרו שיר אהבה" או שיר געגועים כ"הצרצר", ואף על פי כן הוא זהב ספרותי טהור, ואנדרטה ספרותית לדורות, כמו שנראית לי, למשל, אותה שירת דבורה? "לעולם יהא שדה שבלים טוב ויפה משממה שעברו עליה הטאנקים, ואפילו מטרותם של הטאנקים הללו נשגבה ביותר". אולי רק הטאנקים עצמם יכולים להתנגד לדבריה אלה של לאה גולדברג. איש אשר לב בחזהו יקבלם בלבו. נכון. "לא רק היתר הוא למשורר לכתוב בימי המלחמה שיר

אהבה, אלא הכרח, משום שגם בימות המלחמה רב ערכה של האהבה מערך הרצח". נכון. משום שגם בימי מלחמה אין לאדם מחשבות אחרות ורצונות אחרים – כל עוד הם בגדר מחשבות-אנוש ורצונות-אנוש – מן המחשבה על הקדוש ועל האהוב לו ורצונו לשמור עליהם. גם החייל בחפירה חשב תמיד, ובכל המלחמות, על גן-התפוחים שבכפרו.

אבל הלא יתכן, יתכן מאוד, שבימינו אלה יכתבו, בכל זאת, גם שירי מלחמה פשוטים כמשמעם. ודווקא לא "תוצרת". ודווקא לא "במידה רבה עד-מאוד". לאה גולדברג יודעת זאת כמוני. היא יודעת, כי אותו היצר העמוק, האמיתי, המעלה על הכתב את העץ הפורח יכול להעלות על הכתב גם את שיר הטאנקים ואת שיר הגבורה והמוות של קברניטיהם. ולכן, בשעה שקורא אני את דבריה, כי לשאלה "מה תעשי", היא עונה "אעשה את אשר אני עושה כל ימות השנה". הריני מצטער לא על הדברים עצמם, אלא על האופן שבו עלולים רבים להבינם. חובתו של הסופר, כל ימות השנה, היא לכתוב ספרות טובה. וזו חובתו גם עכשיו. אם יוכל לכתוב. ורק ספרות כזאת. כחובת בית-היוצק לברזל הטוב. כחובת הזורע לדגן הטוב. והספרות הטובה אינה אס-חורגת לשום שיר משיריה. אף לא לשירי המלחמה, במידה שהספרות הזאת נושמת את אוויר החיים (ואין לה אוויר אחר לנשימה), בה במידה ימלאנה גם אווירם של ימינו אלה, על קהל ניגודיהם, על מראותיהם ויצריהם. על הנסתר והגלוי, על הנצחי והחולף. י. עמית, בהשגותיו, חושש, למקרא דבריה של ל.ג, שמא "יתעורר מישוהו ויגיד: מעשי ידינו טובעים בים ואתם אומרים שירה". לא. אין שירה כשם-עצם סתמי בעולם. סתומים וחלושים הם רק תחליפה וחיקוייה. יש שירה אך ורק על "מעשי ידיו נור". על מעשי ידינו אלה הטובעים עכשיו בים. וגילויים וביטויים להם לאין ספור. וכל שירה טובה היא גילוי נאמן להם. "וכך מותר". עליהם נכתבים "שירי אהבה". נכתבים גם "שירי מלחמה".

נ. אלתרמן

המכתב פורסם ב"דפים לספרות" של שבועון הקיבוץ הארצי - "השומר הצעיר" בתאריך 22.9.39. נמסר ע"י ארכיון השומר הצעיר, יד יערי והזכויות שמורות ליד יערי